

**Б. Пережнюк,**

кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
академік Академії наук вищої освіти України,
професор кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗНАМЕНИТИХ ЖІНОК-АДВОКАТІВ¹**

Українська юридична громадськість одержала монографію «Жінки в адвокатурі: історія і сучасність», підготовлену доктором юридичних наук, професором, завідувачем кафедри історії держави та права Національного університету «Одеська юридична академія» Ніною Володимирівною Аніщук.

Поява цієї монографії є важливим кроком для розвитку сучасної гуманітарної науки. Її підготовка й розроблення стали початковим етапом процесу становлення та утвердження української національної школи гендерної юриспруденції й гендерної історії. Вказана праця є першою монографією в Україні, у якій зроблено спробу висвітлити становлення та розвитку адвокатури у світовому й вітчизняному просторі на стику двох нових наукових напрямів, що досліджують проблеми рівноправ'я статей, – гендерного права та гендерної історії.

Актуальність монографії полягає в тому, що відповідно до ст. 21 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. вищі навчальні заклади зобов'язані включати дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Запропоноване дослідження спрямоване на вивчення питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків в адвокатурі. Отже, поява цієї розвідки є актуальною й своєчасною на виконання вимог вищезазначеного закону.

Монографія може бути використана в навчальному процесі вищих навчальних закладів під час вивчення таких дисциплін, як «Гендерне право», «Гендерна історія» тощо.

Видання можуть використовувати студенти, викладачі вищих юридичних закладів, практикуючі юристи, а також усі, хто цікавиться гендерною проблематикою.

Структура монографії є вдалою, гармонійною та логічною, тобто такою, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Видання охоплює три розділи та 6 підрозділів.

Розділ перший характеризує адвокатуру як об'єкт гендерного аналізу. У цьому ракурсі розкривається проблема застосування гендерного підходу щодо дослідження адвокатури, висвітлюється поняття та сутність адвокатури в контексті фемінізації юридичної професії.

У другому розділі розкривається еволюція адвокатури в умовах світових гендерних перетворень у жіночому аспекті, досліджується зарубіжний досвід діяльності перших жінок-адвокатів із позиції історичного екскурсу, розглядається проблема реалізації жінками професії адвоката в сучасних країнах усіх континентів світу (Америці, Європі, Африці, Азії та Австралії).

У третьому розділі аналізується минуле й сьогодення України на шляху фемінізації адвокатури, висвітлюються історичні коріння становлення вітчизняної «жіночої адвокатури», досліджується проблема фемінізації української

¹ Рецензія на монографію: Аніщук Н.В. Жінки в адвокатурі: історія та сучасність : [монографія] / Н.В. Аніщук. – О. : Фенікс, 2015. – 244 с.





адвокатури на етапі побудови паритетної демократії.

У монографії акцентовано увагу на дослідженні професійної діяльності знаменитих жінок-адвокатів у світовій і вітчизняній адвокатурі, окреслено їх внесок щодо захисту прав людини, зокрема й прав жінок.

Зроблено висновки про те, що в сучасному світі участь у судовому процесі жінки як адвоката нікого не здивує. Однак жінкам знадобилось багато століть для того, щоб отримати рівноправ'я із чоловіками, що відкрило їм перспективу реалізовувати себе в різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема й у юридичній діяльності, у якій професія адвоката посідає важливе місце.

Тривалий час у суспільстві існувала гендерна нерівність в адвокатурі: жінкам заборонялось бути адвокатами. Домінування чоловіків у цій сфері юридичної діяльності спостерігалось дуже довго. За цілі тисячоліття історії склалось переконання, що чоловіку більш властиво бути захисником, ніж жінці. І на полі битви, і в діловому спорі, і в судовому спорі чоловік більш сильний та озброєний, ніж жінка. Навіть термін «адвокат», який використовується, зокрема, в українському законодавстві, є чоловічого роду. Сучасне законодавство України не передбачає вжиття терміна «адвокатеса» щодо жінки, яка займається адвокатською діяльністю. Усе це вказує на те, що в українському суспільстві досі існують гендерні стереотипи, згідно з якими юридична професія, зокрема й адвокатура, розглядається традиційно як «чоловіча» професія.

Перші паростки щодо фемінізації адвокатури беруть початок у країнах Північної Америки (США, Канаді), Західної Європи (Франції, Швейцарії, Скандинавських країнах), Новій Зеландії та Австралії в другій половині XIX – на початку XX ст. в умовах розгортання жіночого руху у світі.

Першою жінкою-адвокатом у світі стала американка Арабелла Менсфілд (у 1869 р.). Варто стверджувати, що серед усіх країн світу зайняття юри-

дичною діяльністю, зокрема й адвокатурою, на початку XX ст. значною мірою здійснювалось лише в Сполучених Штатах Америки, які з упевненістю можна назвати батьківщиною «жіночої» адвокатури. Проте на той час більшість держав не допускали жінок до такої діяльності, оскільки в суспільстві панував гендерний стереотип про представниць «слабкої статі» насамперед як берегинь домашнього вогнища.

Після Першої світової війни під впливом феміністичного руху в країнах Європи (Великобританії, Бельгії, Німеччині, Іспанії, Італії, Австрії тощо), Азії (Туреччині, Китаї тощо), Африці (Єгипті, ПАР тощо), Латинської Америки (Коста-Ріці, Панамі тощо), які проголосили курс на гендерну рівність, розпочинаються позитивні тенденції щодо розвитку «жіночої» адвокатури. Щоправда, курс на фемінізацію адвокатури у світовому просторі було взято лише після Другої світової війни, коли багато країн світу приєднались до Статуту ООН (1945 р.), що проголосив рівноправ'я статей.

Позитивний зарубіжний досвід щодо фемінізації адвокатури позитивно вплинув також на українське суспільство. Перший крок на шляху фемінізації вітчизняної адвокатури розпочався в період перебування українських земель у складі Російської імперії. 11 жовтня 1911 р. в Російській імперії було прийнято закон, згідно з яким жінкам надали дозвіл на отримання вищої юридичної освіти. Однак у цьому документі не згадувалось про надання жінкам дозволу займатись адвокатською діяльністю.

Подальшим кроком стало обговорення парламентом Російської імперії (Державною Думою та Державною Радою) законопроекту про допущення жінок до адвокатури впродовж 1911–1913 рр. Обговорення було викликане тим, що 13 листопада 1909 р. Сенат Російської імперії визнав незаконним допущення як захисника в кримінальній справі К.А. Флейшиць, випускниці юридичних факультетів університетів





Сорбонні та Санкт-Петербургу, яка вважається першою жінкою-адвокатом в історії вітчизняної адвокатури. Однак тогочасному парламенту не вдалось ухвалити цей законопроект. Лише після Лютневої революції 1917 р., коли Тимчасовий Уряд допустив у всі юридичні професії представниць «слабкої статі» без обмежень, почала зростати частка жінок-адвокатів. Відтоді поступово простежується тенденція щодо фемінізації адвокатури як наслідок досягнення гендерної рівності в юридичній сфері життєдіяльності суспільства.

В умовах гендерних перетворень професія адвоката приваблює багато жінок як у зарубіжних країнах, так і в Україні. Основні проблеми, з якими стикаються багато сучасних жінок-адвокатів, є такими: по-перше, нерівність в отриманні зарплати (чоловіки-адвокати більше заробляють, ніж жінки-адвокати); по-друге, складність поєднання сімейних обов'язків із професією адвоката, що ускладнює жінці просування кар'єрними сходами; по-третє, у суспільстві досі існує переконання про те, що кращий адвокат – це чоловік, а не жінка. Такі застарілі гендерні стереотипи, що зберігаються в більшості країн світу, є основним гальмом на шляху фемінізації адвокатури. Тому сьогодні варто розвивати правову культуру у сфері гендеру, долаючи гендерні стереотипи. Безумовно, жінки-адвокати на початку III тисячоліття є емансипованими, за рівнем юридичної освіти та навичками юридичної практики вони ні

в чому не поступаються чоловікам-адвокатам.

Наприкінці дослідження автор робить висновок, що фемінізація адвокатури – це вже не майбутнє, а сьогодні, і до цього процесу вже залучено багато жінок-юристів із різних континентів і різних народів незалежно від кольору шкіри, національності, віросповідання тощо.

Безумовно, адвокатура має розвиватись за принципом гендерного паритету. Жінки-адвокати та чоловіки-адвокати повинні мати не лише рівні права, а й рівні можливості щодо реалізації себе в цьому напрямі юридичної діяльності. Це основне завдання на початку XXI ст., яке має бути реалізоване в усіх країнах світу, що обрали шлях на побудову паритетної демократії.

Немає сумніву, що монографія Н.В. Аніщук «Жінки в адвокатурі: історія і сучасність» є суттєвим кроком уперед в освоєнні гендерного права й гендерної історії. Кожен, хто ознайомиться з монографією, знайде для себе корисний фактичний і теоретичний матеріал. Оскільки монографія має новаторський характер, не всі положення й висновки, яких дійшов автор, є незаперечними, проте вони спонукають до роздумів, дискусій і подальшого дослідження. Безперечно, цей ґрунтовний дослідницький пошук автора обов'язково знайде відгук у продовженні наукових розробок із гендерного права та гендерної історії як у вітчизняній, так і в зарубіжній юриспруденції.

